

Герой Збройнага Змагання
(Памяці Віталія Мікулы)

Увесну 1933-га году ў Хэлмне на польскім Памор'і адбываліся ўступныя экзамены кандыдатаў у кадэцкі корпус № 2. Былі гэта хлапцы, што скончылі сямігадовыя пачаткавыя школы, пераважна сыны афіцэраў і падафіцэраў польскае арміі, а гэтаксама й дзеці ўрадаўцаў. Сярод кандыдатаў быў адзін, што зьвяртаў на сябе ўвагу сваёй невялікай, худзенькай пастаццой, апранены ў вясковую самадзелкавую вопратку. Гэта й быў Віталі Мікула, сын селяніна зь вёскі Нялепава, Нясьвіёкага павету. Віталі быў сиратой й апякаваўся ім ягоны старэйшы брат Юліян, які служыў у польскай арміі перш-наперш, як жаўнер, тады, як падафіцэр, а нарэшце, скончыўшы дзякуючы здольнасцямці, пільнасці, 4-хгадовую школу для падафіцэраў, як афіцэр. Гэты вась падпаручнік Юліян Мікула й прывёз тады на экзамен у корпус кадэтаў у Хэлмне свайго малодшага брата Віталія.

Пасьля іспытаў, некаторая лічба кандыдатаў была адкіненая дзеля недастатковых ведаў. Віталі Мікула ~~не~~ здаў іспыты зь вельмі добрымі вынікамі. Але апрача ведаў, кандыдат ^{у кадэцкі корпус} мусіў мець і належныя фізычныя дадзеньня. І вась, у часе лекарскага агляду, выявілася, што Мікулава вага на два кіляграмы меншая за мінімальна вымаганую, у выніку чаго ён ня мог быць прыняты ў лік кадэтаў. Роспач маладога Мікулы была вялікая. Аднак, ~~Мікула~~ ^{браты Мікулы} не належаў да людзей, што здаюць гэтак хлэбна лёгка свае пазыцыі. Віталі напісаў ліст да прэзыдэнта Польскае рэспублікі Масьціцкага. У лісьце гэтым, ён, між іншага, пісаў: "Мяне ня прынялі ў Корпус Кадэтаў дзеля таго, што мне неставала 2-х кіляграмаў вагі, але ніхто не ўзяў на ўвагу, што вагі гэтай мне нестала адно та-му, што ў хаце, на вёсцы, я ~~жыву~~ ^{харчуюся} адно ~~жыву~~ ^{ком} халаднік з бульбаю". Ці гэтыя шчырыя словы зрабілі свой уплыў на Прэзыдэнта ці прычына была іншая, але Масьціцкі паклаў на згаданым Мікулавым лісьце сваю рэзалюцыю "прыняць", і Мікула стаўся кадэтам.

Увосені 1933-га году, калі пачаўся навучальны год, з нова-прынятыя кандыдатаў была арганізаваная першая кадэцкая рота. На камандзера гэтай роты быў вызначаны я. Дзеля гэтага я быў пераведзены з 66-га

Друкар
у Бр. М. 1933
БК

/Кашубскага/ палка, што стала кватараваў у гэтым -жа паморскім гарадку Хэлмне, у склад афіцэраў кадэцкага корпусу № 2. Калі я пачаў знаёміцца з сваймі кадэтамі, і калі Віталі Мікула назваў мне сваё ймя й прозьвішча, дадаючы, што паходзіць ён зь вёскі Нялепава Нясвіёкага павету, я адразу зразумеў усё - і ягоную занэндзаную пастаць, і ягоную самадзелкавую жакетку, і ягоныя пачуцьці. Я ^{адразу} пачуў да яго вялікую сымпатыю як да некага свайго, блізкага, і сымпатыя гэтая не зьмянілася ў ^{ў мяне} дачыненні да Мікулы ўжо ніколі.

Як кадэт, Віталі Мікула быў вельмі сьціплым, дысцыплінаваным вучням. Быў ён і старанным у навуцы. Дзякуючы гэткаму свайму характару, ён меў шмат сяброў сярод ~~вучняў~~ кадэтаў, і карыстаў прыхільнасьцяй выхавальнікаў і настаўнікаў. У 1934-ім годзе, калі скончыўся першы год навукі ў ^{маёй} першай роце, кадэцкі корпус № 2 быў пераведзены з ^{места} Хэлмна ў Равіч, што ляжаў на самай польскай мяжы зь Нямеччынай, у Пазнаншчыне. Жыцьцё кадэцкага корпусу пайшло тут паводля раскладу, спакойна й нармальна. Кадэт Віталі Мікула штогод пераводзіўся ў наступную вышэйшую клясу, і гэтак было да 1937-га году. У гэтым годзе мая рота рыхтавалася да выпускных, матуральных, экзаменаў. Неўзабаве - ~~мне~~ кадэты меліся скончыць сярэдняю асьвету і пайсьці ў жыцьцё кожны сваёй дарогаю. Лёс, аднак, ~~мххххх~~ не хацеў пакінуць у ^у спакоі Віталія. Каб лепш зразумець, у чым справа, я мушу адступіць на часіну ад тэмы, і сказаць колькі словаў аб беларускім вызвольным руху пад Польшчаю, ~~канчальна матая якое была незалежнасьць Беларусі.~~ ^{аляксандра} Рух гэты, што зваўся тады "грамадаўскім", ахаліў быў найшырэйшыя масы сялянства Заходняе Беларусі. Грамадаўскі рух фінансаваўся й кіраваўся зза мяжы, з ~~БССР~~ БССР, але ведалі аб гэтым толькі ^{некааторыя} правадзіры руху. Ведала аб гэтым, аднак, і польская контр-разьведка. Калі сувязь грамадаўскага руху з камуністамі была канчальна выкрытая, пачаліся масавыя арышты й суды грамадаўцаў. Шмат хто зь іх атрымалі доўга-тэрміновыя турэмныя прысуды. Турмаў ^{Аўгуст із} куды саджалі засуджаных на даўгія гады вязьняў

знаходзілася якраз у Равічы, Дык сюды трапіла й ^{штат}большыня нашых змага-
роў-грамадаўцаў.

Аднойчы, напярэдадні матуральных іспытаў, мяне паклікаў да сябе ў
канцылярню камандант кадэцкага корпусу палкоўнік Кавальскі. Калі я
ўвайшоў у ягоны габінэт, дык ён моўчкі даў мне да прачытаньня ліст.
Ліст гэты быў пісаны жыхаром вёскі Нялепава свайму сябру-грамадаўцу,
што адбываў пакараньне ў Равіцкай турме. У лісьце, між іншага, пісала
ся: "ты пэўне ня ведаеш, што ў Равічы ў кадэцкім корпусе вучыцца наш
зямляк Віця Мікула. Навяжы зь ім лучнасьць, думаю, што ён можа табе
ў чым-колечы ^{да}памагчы". Палкоўнік Кавальскі ~~дзххх~~ сказаў, што ліст гэты перас-
лаў яму камандант Равіцкае турмы, і ~~нххххххххх~~ дадаў, што пасля гэ-
тага яму нічога не застаецца, як выдаліць кадэта Мікулу з корпусу.
Я пачаў бараніць Мікулу. Памеры гэтых маіх успамінаў не дазваляюць
апісаць ~~не~~ ўсю, ^{маючы}скажу адно, што была яна вельмі даўгая й вельмі прык-
рая. Адно ўсё-ж, чаго мне ўдалося дасягнуць, гэта быў дазвол палкоўні-
ка Кавальскага здаць Мікулам матуральныя іспыты.

Калі іспыты гэтыя скончыліся, адбылося ўрачыстае разданьне кадэтам
матуральных пасьветчаньяў, а таксама й накіраваньяў у паасобныя
вайсковыя школы дзеля далейшае навукі. Мікула пасьветчаньне атрымаў,
але без права прадоўжанья навукі ў афіцэрскай школе. Ані ён сам, ~~ні~~
ягонья сябры-кадэты ня ведалі, якая была гэтаму прычына. Для Мікулы
гэта быў вялікі ўдар. Аднак, і тутакж ён не заламаўся. ^{Маючы ў руках}
пасьветчаньне ад ~~а~~ добрым сканчэньні ^{вайскавал}сярэдняе школы, ён паехаў у места
Грудзёнды на Памор'і. У Грудзёнды знаходзілася Артылерыйская вайско-
вая школа. І вось, неяк вытлумачыўшы адсутнасьць накіраванья з кор-
пусу кадэтаў, Мікула ~~запісаўся~~ ў гэтую школу, ^{быў прыняты й вучыўся}
ў ёй аж да самае Другое Сусьветнае вайны, калі яму была наданая ранга
падпаручыка артылерыі.

Здавалася, што ўсё павінна было-б цяпер стаць на сваё месца. Пера-
Віталім Мікулам адчынялася вайсковая кар'ера, якую ён марыў ^{(выкарыс}
Калі здарыцца аднаведа
Наказа

дзень шчыльнага Беларускага вайска

таць на дабро Беларусі. Але злы Мікулавы лёс ішоў па ягоных сьлядох. У верасьні 1939-га году Польшча была залітая й разьбітая войскамі Гітлера. Пасьля цяжкіх і даўгіх прыгодаў, Віталі Мікула апынуўся нарэшце ў родным Нялепаве і зноўкі зьмяніў вайсковую вопратку на саматканую сялянскую жакетку.

Увесну 1942-га году на Беларусі, акупаванай Нямцамі, пачала што рашчэй разгортвацца беларуская вайсковая акцыя. Мне было даручана арганізаваць у Менску афіцэрскую школу, для падрыхтоўкі беларускіх афіцэрскіх кадраў. Неўзабаве ў Менск пачалі зьяжджацца афіцэры з ~~Менску~~ беларускае прасторы, што належала да генэральнага камісарыяту Беларусі. З групаю наваградчанаў, прыехаў у Менск і падпаручык артылерыі Віталі Мікула. Гэтак я ўзноў ізь ім сустраўся, але ўжо ў сталіцы Менску, і дзеля працы над падрыхтоўкаю кадраў будучае беларускае арміі. Падпаручык Мікула ~~стаў~~ ^{быў} ~~маім~~ ^{вызнавачам} маім заступнікам. Першым заданьнем, якое яму было даручана, ~~яму~~ ^{тады} было апрацаваньне праекту беларускага страйвога стутуту. Заданьне гэтае ён выканаў якнайлепш. Праэкт быў прыняты й выданы друкам, як першы беларускі вайсковы страйвы статут. Статутам гэтым ~~апрацаваны~~ ^{апрацаваны} і карысталіся ўсе ^{тагачасныя} беларускія вайсковыя адзінкі ³ Самаахова, а тады й Беларускай Краёвай Абаронай ^{на галі.}

Увосені 1943-га году абставіны акупацыі дазволілі на арганізацыю беларускага вайска ў шырэйшым, чымся дагэтуль, маштабе. Пачалося ~~апрацаваньне~~ ^{апрацаваньне} ~~планаў~~ ^{планаў} да пакліканьня беларускага жыхарства ў шэрагі Беларускае Краёвае Абароны. Трэба было падрыхтаваць перш-наперш плян мабілізацыі. Падпаручык Мікула горача ўзяўся за працу. У штабе БКА ён заняўся складаньнем мабілізацыйных плянаў, і браўся наагул за кожную працу, для выкананьня якое былі патрэбныя адпаведныя вайсковыя веды й інтэлігенцыя.

Улетку 1944-га году нямецкая армія, націсканая з усходу савецкімі збройнымі сіламі, пачала ў цяжкіх баёх адступаць на захад. 28-га чэрвеня 1944-га году Нямцы пачалі эвакуацыю Менску. Тутака працавала

Ужо нядаўна адчыненая афіцэрская школа БКА, вучнымі якое была вылучна беларуская моладзь. Камандзер школы капітан В. Чабатарэвіч атрымаў часовае звальненне ад сваіх абавязкаў, каб ~~мець маршмэсін ратаваць~~ ^{выбываць} жонку і малое дзіця, што ~~жылі ў Баранавічы~~ ^{у шквале}. Месца ягонае заняў Віталі Мікула. Школа памашыравала пехатою ў Вільню, дзе была заладаваная на чыгуначны транспарт для далейшае эвакуацыі. Загадам вайсковага камандваньня нямецкае арміі усе вайсковыя фармацыі із славянскім складам накіроўваліся ў невялікі нямецкі гарадок Эльбінг, у Ўсходняй Прусіі.

~~Там~~ ^{Там} накіраваная туды была і беларуская афіцэрская школа БКА. У Эльбінг ~~былі накіраваныя~~ ^{Тамілі} і іншыя вайсковыя злучэнні, і падвосень 1944-га году тут сабралася каля 10 тысячаў жаўнераў. Апынуліся тут і беларускія ~~вайсковыя~~ ^{ваенныя} батальёны Самааховы, Беларускае Краёвае Абароны і паліцыйныя адзінкі. Апрача іх, сюды ж прыбылі і некаторыя ~~Украінскія~~ ^{Украінскія} ды ~~Расейскія вайсковыя злучэнні~~ ^{разнае нацыянальнасці} аддзелы. Колькасна - найбольш было Расейцаў. ^{ці хацеў хто, ці не,} З гэтае разнастайнае грамады ~~Немцы сфармавалі~~ ^{Немцы сфармавалі} неўзабаве гэтак званую ^В 30-ю Дывізію СС. На камандзера Дывізіі быў вызначаны нямецкі палкоўнік Зіглінг. На агульным сходзе афіцэраў палкоўнік Зіглінг ~~закрануў~~ ^{закрануў} пытаньне, як назваць нова-сфармаваную вайсковую адзінку. Расейцы запрапанавалі назваць яе "30-ай Расейскай дывізіяй СС". Раптам з натоўпу ^{афіцэраў} выступіў невялікі, худы капітан. Гэта быў Віталі Мікула.

- Дывізія гэтая можа называцца ~~і~~ ^і Расейскаю, - сказаў ён, - але беларускія жаўнеры ў ёй тады не застануцца. Беларускія жаўнеры жадаюць мець сваю незалежную вайсковую адзінку, на якую маюць поўнае права".

Пасля неспадзяванага выступленьня Мікулы запанавала цішыня, але неўзабаве з групы расейскіх афіцэраў пачаліся крыкі, ~~назва~~ ^{назва} "расейскія ~~ніцелі~~ ^{ніцелі}", выгукі "скуль ён, гэтакі, ўзяўся" і іншае. Палкоўнік Зіглінг аднак, ^{рашуча} ~~суцішыў~~ ^{рашуча} ~~заўважыў~~ ^{заўважыў} і заявіў; што дывізія ўсё-ж будзе названая 30-ай расейскай дывізіяй СС. Заява гэтая была вялікім ударам і па Мікуле і па ўсіх ~~важкіх~~ ^{важкіх} кадэтах нашае афіцэрскае школы. Штаб БКА знаходзіўся ў гэтым часе, як і ўся Беларуская Цэнтральная Рада, ужо ў Берліне. Немцы знарок не паведамлілі ані беларускае камандваньне, ані ^{і па усіх беларускіх жаўнераў}

Раду аб пастанове уллучыць беларускіх вайскоўцаў у склад расейскае дывізіі, баючыся прыкрасыяў і пратэстаў. А таму, што чыгуначны транспарт і пошта гэтаксама ~~дзеінічалі~~ ^{бадай што} ~~ужо перасталі~~, у штабе БКА доўга ня ведалі аб лёсе ~~нашых~~ ^{нашых} кадэтаў і вайскоўцаў. На ўсе ~~накіраваны~~ ^{накіраваны} нямецкім ~~ўладамі~~ ^{ўладамі} у Берліне, адказы ~~былі~~ ^{былі} выкрутныя, а часта й хвальшывыя.

Тымчасам, 30-я дывізія была ~~перафармаваная~~ ^{перафармаваная}. Людзі былі памяшаныя, афіцэрская школа БКА прыдзеленая, як "20-я рота" - да 4-га палку.

Капітан Мікула быў разлучаны із сваймі людзьмі й вызначаны ў іншы ~~зусім~~ ^{зусім} полк на камандзера звязу. А ўвосені 1944-га году ~~дывізію~~ ^{30-ю дывізію} ~~СС~~

наслалі на захад, у Францыю. Капітан Мікула і ўсе кадэты школы чуліся вельмі ~~пакрыўджанымі~~ ^{пакрыўджанымі}. Не адно што ад іх адабралі права ~~быць~~ ^{быць} асобнаю, беларускаю вайсковаю адзінкаю, але й ~~наслалі~~ ^{наслалі} на заходні фронт, змагацца з Французамі, Ангельцамі й Амэрыканцамі, якія ~~ані~~ ^{ані} ня былі іхнімі ворагамі. Рэакцыя нашых людзей праявілася ў тым, што кадэты афіцэрскае школы пачалі масава пераходзіць да французскіх партызанаў, якія змагаліся зь нямецкім акупантам. Не ўдалося перайсці да партызанаў толькі капітану Мікуле, ~~якім~~ ^{якім} бо ~~Не~~ ^{Не} ~~цы~~ ^{цы} ~~асабліва~~ ^{асабліва} ня верылі яму й арганізавалі за ім адмысловую сьлежку.

Пры ~~першым-жа~~ ^{першым-жа} сутыку з саюзнікамі, Беларусы пачалі масава пераходзіць у палон. Бачачы ўсё гэта, нямецкае камандванне загадала ~~взяць~~ ^{взяць} дывізію з фронту ~~у тылах~~ ^{у тылах} пачаліся рэпрэсіі. Шмат каго ~~расстралялі~~ ^{расстралялі}, рэшту паслалі ў канцэнтрацыйныя лягеры, дзе таксама ~~чакала~~ ^{чакала} іх загиба.

Там-ж загінуў і ~~ўсялякі~~ ^{ўсялякі} сьлед на капітана Мікула. Апошнія весткі аб ім былі, ~~што ён~~ ^{што ён} ~~трапіў~~ ^{трапіў} у канцэнтрацыйны лягер Дахаў, дзе й загінуў. Гэтак гавораць беларускія жаўнеры, што былі ~~у гэнай~~ ^{у гэнай} пачварнай 30-ай дывізіі і якім пашэньціла ~~вырвацца~~ ^{вырвацца} зь яе жывымі. Але ніхто ня бачыў і не засьветчыў аб апошніх часінах Мікулавага жыцця, ні аб дакладнай даце ягонае мучаніцкае сьмерці.

Імя капітана Віталія Мікулы, аднак, ~~беларускія~~ ^{беларускія} вайскоўцы не ~~забылі~~ ^{забылі} ~~дзец~~ ^{дзец} ~~яно~~ ^{яно} запісанае ў ~~нашых~~ ^{нашых} гісторыю нашага вызвольнага змаганьня побач з Кастусём Каліноўскім ды іншымі нашымі змагарамі-мучанікамі. Хай-жа будзе пашана й слава ягонай сьветлай памяці!